

2013./2014. mācību gada centralizētā eksāmena latviešu valodā 9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās) mutvārdu daļas analīze

Metodiskais materiāls

**2013./2014. mācību gada
centralizētā eksāmena latviešu valodā
9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās)
mutvārdu daļas analīze**

Metodiskais materiāls

Atbildīgā par izdevumu Ināra Zdanovska

VISC redakcija

© Valsts izglītības satura centrs, 2014

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	3
1. Mutvārdu daļas vispārīgs raksturojums.....	4
2. Runātprasmes (runāšanas) snieguma apraksts valodas prasmes līmeņu skalās	6
3. Mutvārdu snieguma analīze.....	11
4. Ieteikumi skolotājiem	17

IEVADS

2013./2014.m.g. Valsts izglītības satura centrs piedāvāja jaunu mutvārdu daļu centralizētajā eksāmenā latviešu valodā (mazākumtautību izglītības programmās) 9.klasei ar mērķi maksimāli pielīdzināt centralizētā eksāmena mutvārdu daļas struktūru un saturu valsts valodas prasmes pārbaudes eksāmena struktūrai un saturam.

Lai gūtu ieskatu par mērķa realizācijas rezultātiem, tika pētīti un analizēti 2013./2014.m.g. centralizētā eksāmena mutvārdu daļas rezultāti un izglītojamo sasniegumi.

Šajā metodiskajā materiālā var iepazīties ar centralizētā eksāmena mutvārdu daļas vispārīgu raksturojumu, runāšanas snieguma aprakstu, ar pētījuma rezultātiem un secinājumiem. Tiek piedāvāta darba grupas izstrādāta izglītojamo pieļauto kļūdu analīze un metodiski ieteikumi, kā strādāt, lai kļūdas novērstu.

Metodiskais materiāls paredzēts gan latviešu valodas skolotājiem, gan izglītojamajiem un viņu vecākiem, gan citiem interesentiem.

Paldies par sadarbību metodiskā materiāla sagatavošanā Valsts valodas prasmes pārbaudes nodaļas vadītājai Mg.philol. Antai Lazarevai, Latviešu valodas aģentūras metodiķei Dr.paed. Ērikai Pičukānei un Jūrmalas Kauguru vidusskolas direktora vietniecei mācību darbā Zaigai Dambei.

Ināra Zdanovska,
Valsts izglītības satura centra
Vispārējās izglītības pārbaudījumu nodaļas
vecākā referente

1. MUTVĀRDU DAĻAS VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

Centralizētā eksāmena latviešu valodā 9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās) mērķis – novērtēt izglītojamo latviešu valodas zināšanu un prasmju kopumu atbilstoši 2014.gada 12.augusta Ministru kabineta noteikumos Nr.468 „Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem” formulētajām prasībām mācību priekšmeta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” standartā 1.–9. klasei (turpmāk – Pamatizglītības standarts latviešu valodā).

Atbilstoši 2000.gada 6.aprīļa Ministru kabineta noteikumiem Nr.335 „Noteikumi par centralizēto eksāmenu saturu un norises kārtību” Valsts izglītības satura centrs (turpmāk – VISC) izstrādā konkrēta centralizētā eksāmena programmu, un attiecīgā Centralizētā eksāmena latviešu valodā mazākumtautību izglītības programma (turpmāk – centralizētais eksāmens) publicēta VISC vietnē.

Saskaņā ar Pamatizglītības standartu latviešu valodā izglītojamajam ir:

- jāprot izmantot latviešu valodu dažādiem saziņas mērķiem;
- jāizprot latviešu valodas sistēma, lai nodrošinātu jēgpilnus, precīzus un pareizus izteikumus runā un rakstos;
- jābūt zināšanām, izpratnei un interesei par latviešu literatūru un kultūru citu tautu kultūru kontekstā, lai veicinātu saziņu un sadarbību Latvijas kultūrvidē;
- jābūt izpratnei par valodas apguves daudzveidīgajām iespējām, lai spētu patstāvīgi pilnveidot savas valodas prasmes un lietot valodu citu mācību priekšmetu apgūvē.

Centralizētā eksāmena uzdevumi saskaņā ar pamatprasībām attiecīgā mācību priekšmeta apgūvē, beidzot 9. klasi, pārbauda komunikatīvo kompetenci, valodas kompetenci un sociokultūras kompetenci (integrēti ar komunikatīvo kompetenci). Minētās kompetences tiek novērtētas katrā no eksāmena daļām, pamatojoties uz izglītojamā sasniegumiem uzdevumu izpildē. Eksāmenā ir rakstveida daļa un mutvārdu daļa. Rakstveida daļā izglītojamais izpilda klausīšanās, lasīšanas, valodas lietojuma un rakstīšanas uzdevumus; mutvārdu daļā izglītojamais izpilda runāšanas uzdevumus.

2013./2014. m.g. latviešu valodas centralizētā eksāmena mutvārdu daļā bija iekļauti jauna tipa uzdevumi, tāpēc šajā metodiskajā materiālā tiks analizēts skolēnu sniegums runāšanā.

Runātprasmes uzdevumu mērķis ir pārbaudīt skolēna kā noteiktas sabiedrības grupas pārstāvja spēju konkrētās jomās un situācijās izmantot runu, lai iegūtu sev nepieciešamo informāciju vai sniegtu prasīto informāciju.

Centralizētā eksāmena struktūrā mutvārdu daļa veido 20% jeb 1/5 daļu no eksāmena satura. Maksimālais punktu skaits – 30 punkti. Tāpat kā iepriekšējos gados skolēnam bija jāizpilda 3 runāšanas uzdevumi. Kopā runātprasmes pārbaude vienam skolēnam ilga 15 minūtes. Turpmāk 1. tabulā sniegts pārskats par mutvārdu daļas struktūru.

Mutvārdu daļas uzdevumu raksturojums

Uzd. nr.	Diskursa veids (žanrs)// Saziņas veids	Uzdevuma nosacījumi	Iedevums	Situācijas un saziņas autentiskums	Uzdevuma izpildes// gatavošanās laiks (min.)	Punktu skaits
1.	Intervija (dialogs) – skolēnam jāatbild uz intervētāja (skolotāja) jautājumiem.	Runāts teksts.	Skolotāja mutvārdos formulēti 4 jautājumi.	Vidēja autentiskuma pakāpe.	2 – 3	6
2.	Saruna (lomu spēle) – skolēna dialogs ar skolotāju.	Rakstīts un runāts teksts.	Sludinājuma teksts un sarunas plāns.	Augsta autentiskuma pakāpe.	4 // 2	9
3.	Monologs (raksturojošs, analītisks stāstījums).	Rakstīts un runāts teksts.	Divi attēli un izteikums.	Zema autentiskuma pakāpe.	4 // 2	15

Atbilstoši piedāvātajiem uzdevumiem skolēnam bija jāizpilda noteiktas runas darbības, demonstrējot savas zināšanas un prasmes.

Mutvārdu daļā veicamās runas darbības un nepieciešamās zināšanas un prasmes

Uzd. nr.	Svarīgākās runas darbības	Nepieciešamās zināšanas un prasmes
1.	Informācijas sniegšana, atbildot uz jautājumiem. Viedokļa un pamatojuma sniegšana.	Dzimtās valodas runātāja sapratne (spēja izprast dažādas tematikas un sarežģītības pakāpes jautājumus). Spēja formulēt precīzas, loģiskas un atbildes. Prasme formulēt savu attieksmi, viedokli, pamatot to. Prasme izklāstīt savu domu pārliecinoši un izvērsti. Zināšanas, lai ievērotu runā gramatiskās un valodas kultūras likumības.
2.	Informācijas iegūšana, formulējot jautājumus.	Formulēt precīzus un skaidrus jautājumus atbilstoši situācijai. Sadarboties ar sarunas partneri, adekvāti reaģēt uz sarunas partnera replikām. Ievērot saziņā runas etiķetes un uzvedības normas. Ievērot runā gramatiskās un valodas kultūras likumības.
3.	Apraksta, raksturojuma, salīdzinājuma sniegšana, viedokļa un pamatojuma formulēšana.	Izprast doto (rakstīto) tekstu (jautājumus un izteikumu). Prast raksturot un salīdzināt situācijas, konkrētas un abstraktas parādības. Veidot izvērstu, loģisku un mērķtiecīgu stāstījumu. Argumentēti formulēt savu viedokli. Ievērot runā gramatiskās un valodas kultūras likumības.

2. RUNĀTPRASMES (RUNĀŠANAS) SNIEGUMA APRAKSTS VALODAS PRASMES LĪMEŅU SKALĀS

Saskaņā ar 2014.gada 12.augusta Ministru kabineta noteikumu Nr.468 „Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem” 19. punktu centralizētajā eksāmenā izglītojamo mācību sasniegumus izsaka procentuālajā novērtējumā. Iegūto novērtējumu ieraksta pamatizglītības sertifikātā, norādot kopējo procentuālo novērtējumu un procentuālo novērtējumu katrai eksāmena daļai. Minēto MK noteikumu 20. punkts paredz, ka izglītojamiem centralizētajā eksāmenā latviešu valodā mazākumtautību izglītības programmās pamatizglītības sertifikātā norāda valsts valodas prasmes līmeni un pakāpi atbilstoši normatīvajam aktam par valsts valodas zināšanu apjomu profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai (skat. 2009.gada 7.jūlija Ministru kabineta noteikumi Nr.733 „Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi”).

Katrā līmenī un pakāpē izvirzītās pamatprasības un valodas prasmes līmeņu apzīmējumi atbilst Eiropas valodu dokumentos noteiktajiem svešvalodu apguves līmeņiem.

Valsts izglītības satura centra speciālisti, eksāmena veidotāji un eksperti veica abu eksāmenu – 9. klases centralizētā eksāmena un valsts valodas prasmes pārbaudes – satura un arī rezultātu salīdzinājumu, vienlaikus izvērtējot abos eksāmenos sniegto vērtējumu atbilstību svešvalodu apguves līmeņu sistēmai.

Svešvalodu apguves līmeņu sistēma izvērsti raksturota Eiropas valodu dokumentā *Eiropas kopīgās pamatnostādnes valodu apguvei: mācīšanās, mācīšana, vērtēšana* (turpmāk – EKP). Minētais dokuments latviešu valodā pieejams Latviešu valodas aģentūras vietnē: www.valoda.lv. EKP raksturota gan valodas prasmes līmeņu sistēma, gan sniegti līmeņu apraksti. EKP sniegti sešu valodas prasmes līmeņu skalu apraksti. Iedalījums sešos valodas prasmes līmeņos veidots, pamatojoties uz daudzu eksaminācijas institūciju praktisko darbību un pieredzi. EKP sniegtie līmeņu nosaukumi vienlaikus īsi un vispārīgi raksturo spēju lietot valodu katrā no līmeņiem.

3. tabula

Valodas prasmes līmeņu nosaukumi un apzīmējumi

Līmenis	Raksturojums	Līmeņu apzīmējumi
Augstākais brīvi pārvalda valodu	Pilnībā pārvalda valodu (<i>Mastery</i> – meistarība)	C2
	Profesionāli pārvalda valodu (<i>Effective Operational Proficiency</i> – prasmīgums)	C1
Vidējais patstāvīgi spēj lietot valodu	Progresīvais sliekšņa līmenis (<i>Vantage</i> – kāpums)	B2
	Sliekšņa līmenis (<i>Threshold</i>)	B1
Pamata elementāra valodas prasme	Pirmssliekšņa līmenis (<i>Waystage</i> – ceļā)	A2
	Izdzīvošanas līmenis (<i>Breaktrogh</i> – iesākums)	A1

Viens no EKP mērķiem ir raksturot standartiem, testiem un eksāmeniem nepieciešamos valodas prasmes līmeņus, lai atvieglotu dažādu vērtēšanas sistēmu salīdzināšanu. Valodas prasmes līmeņu sistēma tiek atzīta par vienu no labākajiem valodas prasmes novērtēšanas instrumentiem. Valodas prasmes līmeņi ļauj novērtēt valodas apguvēja izaugsmi katrā valodas apguves posmā un pat visā dzīves laikā.

EKP sešu līmeņu sistēmā tiek piedāvātas valodas prasmes aprakstu skalas dažādās valodas darbībās (runāšanā, rakstīšanā, klausīšanās prasmē un rakstīšanā).

Valodas prasmes līmeņu apraksts var palīdzēt skolotājam noteikt skolēna sasniegumus kopumā un katrā valodas darbībā, iegūt precīzāku priekšstatu par to, ko skolēns ir sasniedzis, kā arī izvirzīt turpmākos uzdevumus. Līmeņu aprakstu skalas palīdz noteikt arī to, cik lielā mērā paaugstinājies skolēna valodas prasmes līmenis. Tāpat līmeņu aprakstus var izmantot, lai noteiktu (diagnostīcētu) skolēna valodas prasmes līmeni (piemēram, ja klasē ir jauns skolēns). Vajadzības gadījumā skalas palīdz veidot arī vērtēšanas kritērijus.

CE latviešu valodā katrai no prasmēm netiek noteikts valodas prasmes līmenis, taču iegūtais kopējais procentuālais vērtējums katrā prasmē ļauj nosacīti izvērtēt, piemēram, runāšanas atbilstību valodas prasmes līmenim.

Runāšanas prasme ir viena no produktīvajām prasmēm, kas ir pietiekami specifiska. Mutvārdu snieguma (runāšanas) darbībās valodas lietotājs izveido mutvārdu tekstu, ko uztver viens vai vairāki klausītāji. Runas darbības un saziņas mērķi var būt dažādi (publiska uzruna, saruna jeb dialogs ar kādu, uzstāšanās u.tml.). Protams, atšķirīgs būs mutvārdu sniegums personiskajā, sabiedriskajā, izglītības un profesionālajā jomā. Tāpat jāņem vērā, ka eksāmenā runas situācijas tiek modelētas un nav gluži autentiskas, kaut gan iepriekš sniegtais uzdevumu raksturojums rāda, ka eksāmena veidotāji pārsvarā centušies piedāvāt pietiekami reālistiskas situācijas un diskursa veidus, lai skolēns varētu pēc iespējas aptveroši parādīt savu mutvārdu sniegumu.

Ņemot vērā runāšanas daļas uzdevumos izvirzītās prasības (konkrētās komunikatīvās darbības, saziņas veidus un skolēnam nepieciešamās prasmes), piedāvāsim dažas ilustratīvās skalas, kas veidotas, izmantojot EKP.

Turpmāk piedāvātas valodas prasmes līmeņu skalas dialogiskai runai – intervijai, kas atbilst centralizētā eksāmena 1.uzdevumam, dialogiskai runai – sarunai (lomu spēlei), kas atbilst eksāmena 2.uzdevumam un monologam – centralizētā eksāmena 3.uzdevuma specifikai, kā arī skalas, kas raksturo dzimtās valodas runātāja sapratni un runas kvalitatīvos aspektus.

Lasot un analizējot piedāvātās skalas, jāņem vērā, ka tās nav vienādojamas ar katra uzdevuma vērtēšanas kritērijiem. Skalas ir aprakstošākas, plašākas, savukārt kritēriji tiek izstrādāti pēc iespējas precīzāki, atbilstoši konkrētā uzdevuma noteikumiem (veicamajām komunikatīvajām darbībām).

Turpmāk piedāvātās skalas nav visaptverošas, pedagogi tās var papildināt, izmantojot EKP sniegtās citas valodas prasmes līmeņu aprakstu skalas un savu praktisko un teorētisko pieredzi.

Dialogiska runa (intervija)

C2	Spēj sarunāties brīvi un atbilstoši situācijai. Ir dzimtās valodas runātāja līdzvērtīgs sarunas partneris. Spēj sarunāties par jebkuru, arī mazāk zināmu tematu. Spēj pārliecinoši formulēt savu viedokli, argumentēt un vispārināt. Spēj izvairīties no saziņas grūtībām. Vajadzības gadījumā sakāmo pārveido tik veikli, ka sarunu biedrs to nemana.
C1	Spēj bez iepriekšējas sagatavošanās runāt brīvi un pārliecinoši atbilstīgi situācijai un par dažādiem tematiem. Spēj precīzi un plaši atbildēt uz jautājumiem, patstāvīgi izvērst un attīstīt apspriežamos jautājumus. Dabiskam, brīvam valodas plūdim var traucēt tikai ļoti sarežģīts temats.
B2	Spēj runāt samērā brīvi un veikli bez iepriekšējas sagatavošanās par plašu jautājumu loku. Spēj pielāgot runas stilu atbilstoši situācijai. Spēj sniegt izvērsta atbildes. Spēj izvērst apspriežamos jautājumus, taču dažkārt nepieciešams sarunas partnera pamudinājums.
B1	Spēj bez sagatavošanās iesaistīties sarunās par pazīstamiem tematiem, formulēt savu viedokli, uzskatus. Spēj diezgan pārliecinoši sazināties par zināmiem un arī mazāk zināmiem jautājumiem, ja tie skar personas interešu jomu. Spēj detalizēti aprakstīt savu pieredzi, raksturot jūtas un emocijas.
A2	Samērā viegli spēj sazināties iepriekš paredzamās situācijās, spēj piedalīties īsās sarunās, kurās sarunu partneris, ja nepieciešams, sniedz palīdzību. Spēj atbildēt uz vienkāršiem jautājumiem. Spēj bez lielas piepūles risināt vienkāršas, ikdienišķas sarunas.
A1	Spēj atbildēt uz vienkāršiem, tiešiem, personiska rakstura jautājumiem, kas formulēti lēnā, skaidrā, vienkāršā valodā.

Dialogiska runa (informācijas iegūšana, novērtēšana un apkopošana sarunā)

C2	Apraksts atbilst B 2 līmenim.
C1	Apraksts atbilst B 2 līmenim.
B2	Pilnībā zina un izmanto runas etiķeti atbilstoši konkrētajai sociālai lomai. Spēj aktīvi piedalīties sarunā, izteikt dažādas emocijas, apkopot un novērtēt informāciju. Spēj precīzi iegūt sarežģītu un detalizētu informāciju.
B1	Zina un izmanto runas etiķeti. Spēj iejusties konkrētajā sociālajā lomā. Izmantot sagatavotus jautājumus, lai iegūtu nepieciešamo informāciju. Spēj uzdot dažus spontānus papildjautājumus. Spēj iegūt detalizētāku informāciju.
A2	Spēj nodibināt sabiedrisku kontaktu: sasveicināties un atvadīties; iepazīstināt; pateikties. Prot uzdot jautājumus, kas saistīti ar ikdienas vajadzībām, brīvā laika pavadīšanas iespējām.
A1	Prot iepazīstināt ar sevi, lietot elementāras pieklājības frāzes (pateikties, sasveicināties, atvadīties). Prot uzdot vienkāršus jautājumus, kas saistīti ar ikdienišķām, labi zināmām situācijām, aktuālu nepieciešamību. Spēj sazināties, izmantojot elementārus jautājumus, lūdzot sarunas partnerim atkārtot sacīto lēnākā tempā vai citiem vārdiem.

Monologs

C2	Spēj veidot skaidru, labi strukturētu runu, kurā klausītājam ir viegli uztvert runāto. Stāstījumā jūtama runātāja attieksme. Stāstījums ir atmiņā paliekošs. Spēj pārliecinoši formulēt savu viedokli, sistemātiski izklāstīt argumentus.
C1	Spēj skaidri un detalizēti stāstīt par sarežģītiem tematiem. Spēj secināt, skaidri un precīzi izklāstīt argumentus. Spēj veidot pārdomātus stāstījumus, iesaistot blakus tēmas, izvēršot atsevišķus jautājumus un noslēdzot ar atbilstošiem secinājumiem.
B2	Spēj veidot skaidrus, sistēmiskus izklāstus, kuros akcentēti nozīmīgākie jautājumi un svarīgākās detaļas. Spēj skaidri, detalizēti stāstīt par dažādiem tematiem, kas saistīti ar personas interešu loku. Spēj pamatot savu domu, minot argumentus un piemērus.
B1	Spēj samērā labi veidot vienkāršu stāstījumu par kādu tematu, kas ir paša interešu lokā, secīgi izklāstot jautājumus. Spēj samērā veikli veidot vienkāršu stāstījumu vai aprakstu, secīgi izklāstot jautājumus. Spēj īsi paskaidrot un pamatot savu viedokli.
A2	Spēj secīgi pastāstīt par kādu notikumu vai kaut ko aprakstīt. Spēj pastāstīt par savu ikdienu (piemēram, cilvēkiem, vietām, mācību pieredzi). Spēj īsi, vispārīgos vilcienos aprakstīt notikumus un rīcību. Spēj lietot vienkāršus izteiksmes līdzekļus, lai īsi izteiktu apgalvojumu, salīdzinātu priekšmetus un lietas. Spēj paskaidrot, kas patīk vai nepatīk.
A1	Spēj pastāstīt par savu ģimeni, dzīves apstākļiem, izglītību. Spēj vienkāršos vārdos aprakstīt cilvēkus, vietas un personiskās lietas. Spēj pastāstīt par sevi, ko dara un kur dzīvo.

Dzimtās valodas runātāja sapratne

C2	Spēj saprast jebkuru dzimtajā valodā runājošu sarunas partneri, pat ja runā par abstraktiem un sarežģītiem jautājumiem.
C1	Spēj detalizēti saprast runu par abstraktiem un sarežģītiem jautājumiem, kas neietilpst viņa/viņas interešu sfērā, lai gan dažreiz var būt nepieciešamība šo to precizēt.
B2	Spēj pilnībā saprast dzimtās valodas runātāju, ja runātais saistīs ar paša interešu jomu. Sarežģītus jautājumus vai jautājumus par mazāk zināmām tēmām nepieciešams precizēt vai pārfrāzēt.
B1	Spēj saprast skaidri artikulētu runu ikdienišķā sarunā. Dažkārt nepieciešamas atkārtot atsevišķus vārdus un teikumus.
A2	Saprot pietiekami daudz, lai bez īpašas piepūles spētu risināt vienkāršas, parastas sarunas. Parasti saprot skaidru, vienkāršu lēnā tempā runāto par zināmiem jautājumiem. Reizēm nepieciešams atkārtot vai izteikt runāto citiem vārdiem.
A1	Saprot skaidri un lēni izrunātus, parastus jautājumus, kas saistīti ar konkrētām, vienkāršām vajadzībām, ja sarunu partneris palīdz un vajadzības gadījumā atkārtoti teikto.

Runas kvalitāte, izmantotie valodas līdzekļi

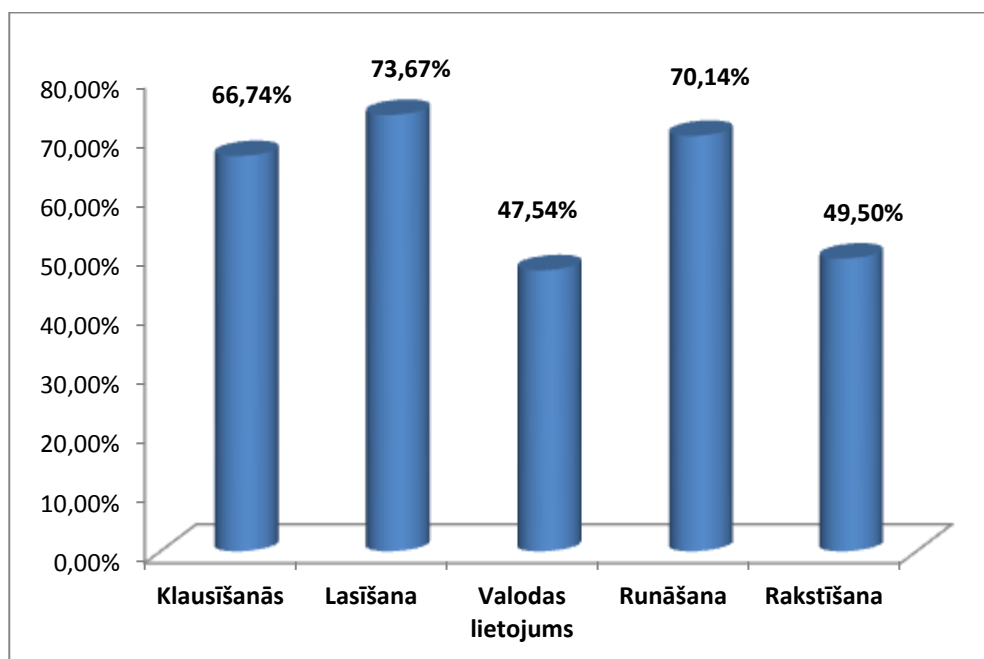
	Vārdu krājums	Gramatiskā pareizība un saistījums	Valodas plūdums, raitums
C2	Labi pārzina valodas semantisko struktūru, spēj prasmīgi lietot arī idiomātiskus izteicienus un sarunvalodas vārdus. Spēj precīzi izteikt smalkas nozīmes nianšes. Plašs izteiksmes līdzekļu diapazons. Spēj nemanāmi aizvietot vārdu, ko nevar atcerēties, ar citu vārdu.	Nav nekādu lingvistisko grūtību. Kontrolē gramatisko pareizību arī sarežģītos tekstos. Lieto daudzveidīgus savienotājevārdus un citus teksta saskaņošanas līdzekļus.	Spēj izteikties spontāni. Ir dabisks valodas plūdums.
C1	Ir plašs vārdu krājums, kas ļauj nezināmos vārdus ātri aizstāt ar citiem. Nav manāmas īpašas vārdu meklēšanas grūtības. Spēj pārfrāzēt izteikumu, ja nezina kādu vārdu.	Runā gramatiski pareizi. Ja kļūdās, tad tūlīt izlabo kļūdas. Lieto dažādus savienotājevārdus un citus teksta saskaņošanas līdzekļus.	Spēj izteikties spontāni un raiti. Dabisko valodas plūdumu var kavēt tikai sarežģīts temats.
B2	Vārdu krājums ir pietiekams, lai runātu par vispārējiem jautājumiem, nemeklējot vārdus. Prot izteikties aprakstoši vai nepieciešamības gadījumā (ja nezina konkrēto vārdu) pārfrāzēt izteikumu.	Gramatiski kontrolē runāto. Spēj izlabot pieļautās kļūdas. Nav kļūdu, kas rada pārpratumus. Spēj ierobežoti izmantot dažādus savienotājevārdus, lai veidotu vienotu tekstu.	Spēj runāt normālā tempā. Var būt pauzes (vilcināšanās), meklējot atbilstošos vārdus un pārdomājot gramatisko pareizību.
B1	Pietiekams vārdu krājums, lai runātu par tematiem, kas saistīti ar paša personu, ģimeni, interesēm, ikdienas un sadzīves situācijām. Dažkārt meklē vārdus, izsakās aprakstoši. Vārdu lietojumā ir neprecizitātes.	Spēj plaši izmantot vienkāršas valodas konstrukcijas. Samērā pareizi lieto tradicionālas gramatiskās konstrukcijas. Spēj savienot vienkāršus, īsus teksta fragmentus.	Spēj runāt saprotami, kaut arī reizēm ir pauzes, izvēloties vārdus un pārdomājot gramatisko pareizību.
A2	Lieto iemācītas frāzes. Spēj runāt par tematiem, kas saistīti ar paša personu, ikdienišķām situācijām.	Pareizi lieto vienkāršas gramatiskās konstrukcijas, taču arī tajās regulāri pieļauj kļūdas. Lieto elementāras sintaktiskās konstrukcijas. Prot savienot tekstu ar vienkāršiem saikļiem (<i>un, bet, jo</i>).	Spēj atbildēt uz jautājumiem. Ir grūtības patstāvīgi veidot garāku tekstu. Izsakās lēni, ar pauzēm.
A1	Vārdu krājums ļauj sniegt pamatinformāciju par sevi vai par atsevišķām, konkrētām ikdienas situācijām. Lieto vienkāršas, iemācītas frāzes.	Lieto iemācītas gramatiskās konstrukcijas, taču arī tajās minimāli kontrolē pareizību. Spēj savienot vārdkopas ar vienkāršiem saikļiem (<i>un, tad</i>).	Galvenokārt runā atsevišķiem vārdiem vai īsās frāzēs. Runā ir daudz paužu, meklējot izteicienus un vārdus.

3. MUTVĀRDU SNIEGUMA ANALĪZE

Centralizētajā eksāmenā ir piecas daļas, un katrā no tām tiek vērtēta noteikta valodiskā darbība. Šāds dalījums ir relatīvs. Valodas prasmes kopējo līmeni rāda vidējais rezultāts, summējot snieguma rādītāju visās valodiskajās darbībās. Tādējādi skolēnam ir iespēja kompensēt kādu valodisko darbību ar citu. Tomēr svarīgi, lai izvirzītās prasības eksāmenā visās daļās būtu līdzvērtīgas, jo tikai tādā gadījumā varam cerēt uz drošu un ticamu rezultātu. Kā rāda eksāmena rezultāti, tad dažādu valodas darbību sniegums centralizētajā eksāmenā ir samērā līdzsvarots. Proti, likumsakarīgi augstākie rādītāji ir lasīšanas, klausīšanās un runāšanas daļā, savukārt zemākie – valodas lietojuma un rakstīšanas daļā.

Kā liecina dati 1. attēlā, valodas apguvējiem nesagādā grūtības reproduktīvās prasmes – lasīšana (73,67%) un klausīšanās (66,74%). Likumsakarīgi, ka rakstīšana un valodas lietojums ir grūtākās daļas, jo īpaši, ņemot vērā latviešu valodas sarežģītību. Zemākais rādītājs ir valodas lietojuma daļai, kuru sekmīgi izpildījuši 47,54% skolēnu, savukārt rakstīšanas daļu sekmīgi izpildījuši gandrīz puse skolēnu (49,50%). Taču salīdzinoši augsts rādītājs ir vienā no produktīvajām un nebūt ne vieglākajām valodas darbībām – runāšanā. Runāšanas uzdevumus sekmīgi izpildījuši 70,14% skolēnu, kas ir ļoti labs rādītājs.

1. attēls

Vidējie rādītāji
2013./2014. m.g. centralizētā eksāmena latviešu valodā
9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās) daļās

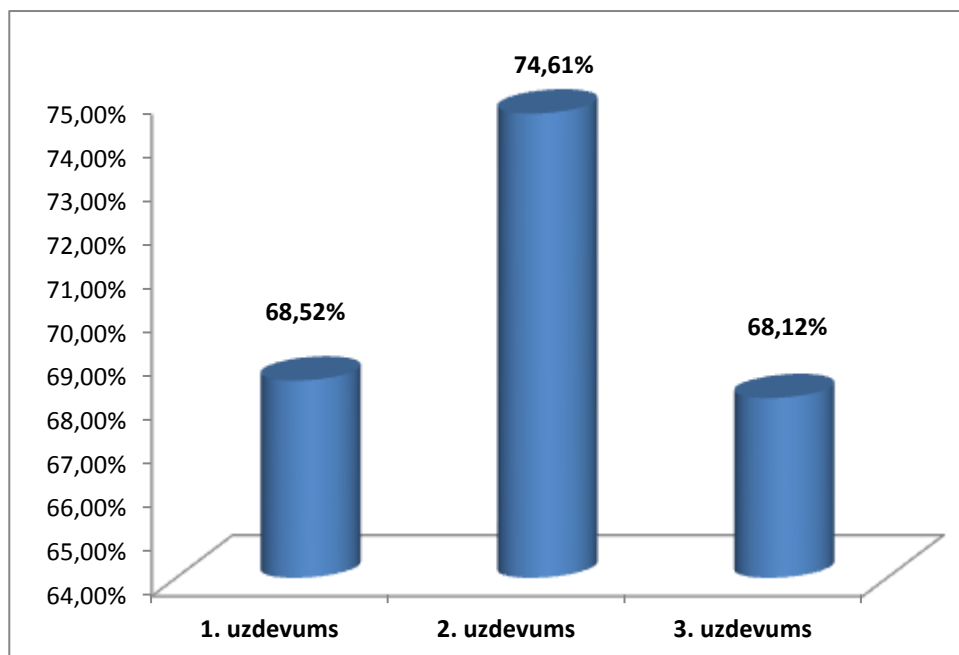
Centralizētā eksāmena dati apliecina, ka skolēniem nav bijis problēmu runāšanas uzdevumu izpildē kopumā, neraugoties uz faktu, ka 2014. gada eksāmenā tika iekļauti jauna tipa uzdevumi. To apliecina salīdzinājums ar runāšanas daļas vidējiem rādītājiem iepriekšējos gados. Ja salīdzinām runāšanas daļas vidējo procentuālo rādītāju ar iepriekšējiem gadiem, tad pārlicināmies, ka vidējie rādītāji pēdējos trīs gados, ieskaitot 2014. gadu, ir izteikti līdzsvaroti un tikpat kā neatšķiras. Vidējais procentuālais rādītājs 2012. gadā bija 71,29%,

2013. gadā – 70,37%, savukārt 2014. gadā runāšanas uzdevumus sekmīgi izpildīja 70,14% skolēnu.

Lai iegūtu precīzāku un plašāku ieskatu par runātprasmes sniegumu 2014. gadā, svarīgi detalizēti analizēt datus par runātprasmes uzdevumiem.

Salīdzinot trīs runāšanas daļas uzdevumus, pārliecināties, ka labākie rādītāji ir par 2. uzdevumu (sk. 2. attēlu). Šo uzdevumu sekmīgi izpildījuši 74,61% skolēnu. Ļoti līdzīgs ir skolēnu sniegums 1. un 3. uzdevumā – attiecīgi 68,52% un 68,12%.

2. attēls

**Vidējie rādītāji runātprasmes katrā uzdevumā
2013./2014. m.g. centralizētajā eksāmenā latviešu valodā
9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās)**

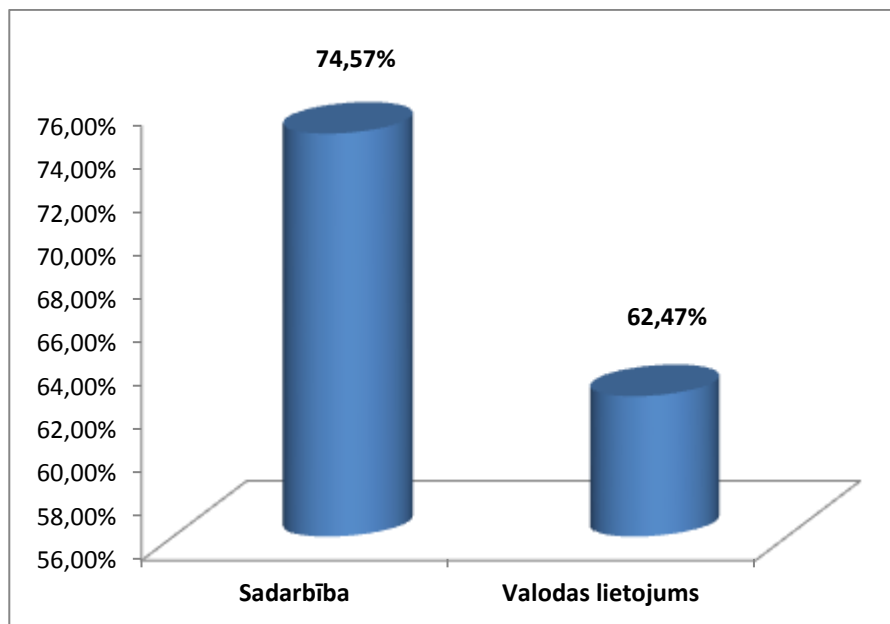
Pirmais un otrais ir dialoga tipa uzdevumi, savukārt trešais – skolēna monologs. Taču 2. uzdevuma būtiskā atšķirība no pārējiem diviem uzdevumiem ir tā, ka šajā uzdevumā skolēns ir konkrētā sociālā lomā, turklāt viņa uzdevums ir nevis sniegt informāciju (kā 1. un 3. uzdevumā), bet iegūt to. Labāki rezultāti 2. uzdevumā varētu būt divu galveno faktoru dēļ: jautājumi, kurus skolēnam ir jāprot uzdot, ir saistīti ar ikdienas un sadzīves situācijām un arī atkarībā no konkrētās situācijas (piedāvātā sludinājuma) būtiski neatšķiras; lai uzdotu precīzus, neizvērstus jautājumus, skolēnam nav nepieciešams plašs vārdu krājums un arī gramatiskā pareizība ir pietiekami augstā līmenī. Kā to apliecina runāšanas prasmes līmeņu skala (sk. 5. tabulu), šāda uzdevuma izpilde (jautājumu formulēšana sadzīviska rakstura informācijas iegūšanai) atbilst galvenokārt valodas prasmes vidējam līmenim, un valodas lietotājam valodas prasmes augstākajā līmenī šāda uzdevuma izpilde nevarētu sagādāt nekādas grūtības.

Runāšanas **1. uzdevums** ir intervija – skolēnam jāatbild uz četriem skolotāja uzdotajiem jautājumiem. Jautājumu tematika ir plaša un aptver gan personisko, gan sabiedrisko jomu. Pirmais un otrais jautājums pārsvarā ir par skolēna tiešo pieredzi, trešais un ceturtais jautājums prasa skolēnam formulēt viedokli par sabiedrībā, skolēna apkārtnē būtiskām problēmām. Tā kā katras biļetes četri jautājumi ir tematiski saistīti, tad var secināt, ka pieprasītā informācija ar

katru jautājumu tiek paplašināta un jautājumi kļūst sarežģītāki. Daudzās biļetēs ceturtais jautājums jau prasa no skolēna spēju ne tikai sniegt faktus, bet arī vispārināt un prognozēt. Skolotājs, uzdodot jautājumus, prasa skolēnam ne tikai sniegt atbildi uz konkrēto jautājumu, bet arī pamatot savu viedokli – kāpēc skolēns uzskata tā un ne citādi.

Skolēniem nav problēmu atbildēt uz jautājumiem. Jautājumu grūtības pakāpe kopumā ir atbilstoša skolēnu intelektuālajam un valodas prasmes līmenim, un viņiem nav problēmu izprast uzdotos jautājumus. Kā rāda diagramma 3. attēlā, rādītājs par sadarbību ir gana augsts (74,57%).

3. attēls

Vidējie rādītāji runātprasmes 1. uzdevumā
2013./2014. m.g. centralizētajā eksāmenā latviešu valodā
9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās)

Būtiskākās problēmas saistītas ar skolēnu atbilžu kvalitāti gan saturiskajā, gan valodas lietojuma aspektā. Daudzos gadījumos skolēnu atbildes ir pārāk koncentrētas, viņi formulē atbildes īsās frāzēs, nevis izvērstos teikumos. Tāpat vērojami gadījumi, kad atbildes ir neprecīzas. Cēlonis šādai situācijai acīmredzot ir neuzmanība – skolēni vērīgi neieklausās jautājumā. Biežākā problēma, kas daudzos gadījumos samazina skolēna snieguma kvalitāti, ir tā, ka skolēnam ir grūtības argumentēti pamatot savu viedokli. Rodas iespaids, ka skolēns nespēj vai nevēlas domāt, analizēt, viņš spēj tikai producēt tiešu informāciju. Diemžēl jāsecina, ka skolēna atbilžu saturisko kvalitāti ietekmē arī valodas lietojums, īpaši – mazais vārdu krājums. Nojaušams, ka skolēnam būtu ko teikt, taču ierobežotā vārdu krājuma dēļ atbilde ir saturiski zemā kvalitātē.

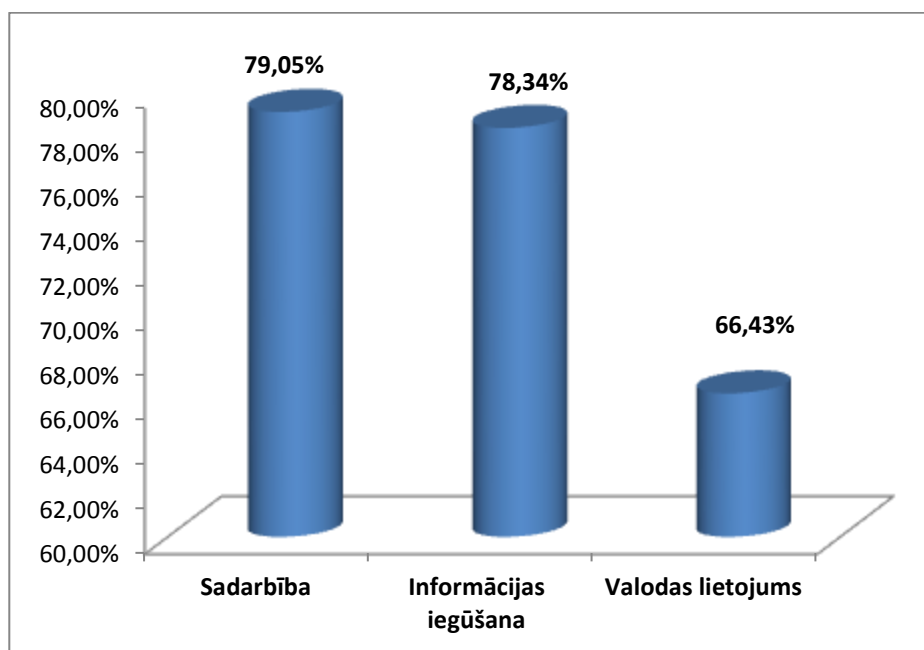
Pirmo reizi 2013./2014. mācību gada centralizētajā eksāmenā runātprasmes daļā tika iekļauts dialoga tipa uzdevums, kas tiek dēvēts par *lomu spēli*. Tas ir situatīvais uzdevums, kurā konkrētās sociālās lomās iejūtas gan skolēns, gan skolotājs. **2. uzdevumā** tiek piedāvātas dažādas sadzīves situācijas, kurās skolēnam jāiegūst informācija. Šī uzdevuma izpildes laikā skolēns ir aktīvā puse – viņam jāspēj organizēt sarunu un jāuzdod noteikts skaits jautājumu. Uzdevums ir nozīmīgs un vērtīgs vairāku faktoru dēļ: tas ir autentiskākais uzdevums, kas

pietuvināts reālās dzīves situācijām; tas pārbauda skolēna prasmi pieprasīt informāciju, kas ir ļoti būtiska komunikatīvā darbība; uzdevumā skolēnam jādemonstrē ne tikai valodas kompetence, bet arī sociolingvistiskā kompetence (jāievēro runas etiķete atbilstoši sociālai lomai un situācijai) un diskursa kompetence (sarunas organizēšana; pietiekami daudzu jautājumu uzdošana lai pieņemtu lēmumu; adekvāta reakcija uz sarunas partnera replikām).

Kā liecina diagramma 4. attēlā, skolēni lomu spēlē iejutušies ļoti labi – vidējais rādītājs ir augsts (74,61%). Dialogs visbiežāk notiek brīvi, skolēni adekvāti reaģē uz sarunas partnera replikām. Lielākā daļa skolēnu zina un sarunā ievēro runas etiķeti – sasveicinās, atsveicinās, lieto pieklājības frāzes, pieprasot informāciju vai pateicoties par tās sniegšanu. Šīs skolēnu spējas un prasmes apliecina augstais rādītājs par kritēriju *sadarbība* – 79,05%.

Tikai nedaudz zemāks ir vidējais rādītājs par kritēriju *informācijas iegūšana* – 78,34%. Tas liecina, ka skolēnu spēj pietiekami precīzi un saturiski adekvāti formulēt jautājumus. Dažkārt gan jautājumi ir saturiski vienvēidīgi (piemēram, tikai par laiku vai cenu) vai arī jautājumu skaits ir pārāk mazs (tiek formulēti 2–3 jautājumi), lai iegūtu pietiekami plašu informāciju.

4. attēls

**Vidējie rādītāji runātprasmes 2. uzdevumā
2013./2014. m.g. centralizētajā eksāmenā latviešu valodā
9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās)**

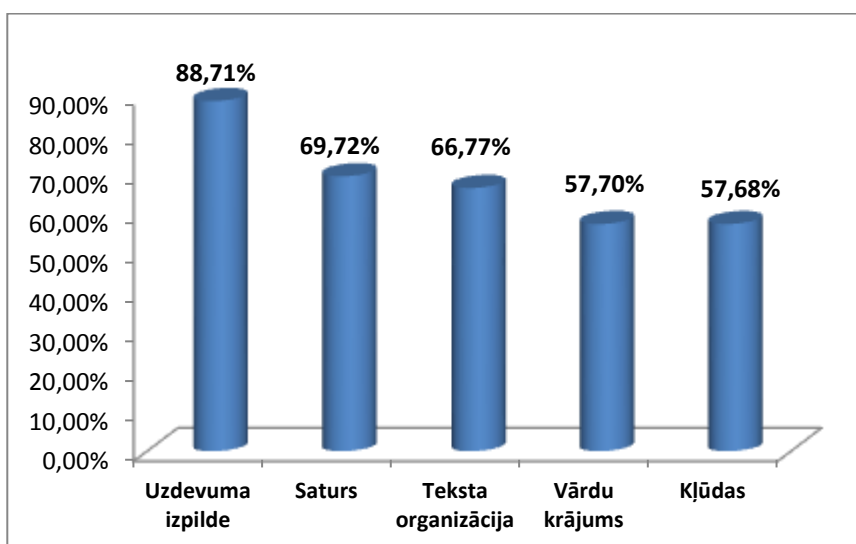
Būtiskākās problēmas šī uzdevuma izpildē ir šādas: 1) bieži uzdoto jautājumu secība ir nepārdomāta, haotiska, kas liecina, ka skolēniem nav pieredzes sarunas organizēšanā; 2) tāpat vērojams, ka jautājumi ir ļoti īsi, tie netiek formulēti pilnos, paplašinātos teikumos; 3) ņemot vērā uzdevuma specifiku (ir jāveic pamatā viena komunikatīvā darbība – jautājumu formulēšana), rādītājam kritērijā *valodas lietojums* vajadzētu būt augstākam.

Atšķirībā no iepriekšējiem 3. uzdevums ir monologa tipa uzdevums. Izmantojot iedevumu (divus attēlus un aforistisku izteikumu/apgalvojumu), skolēnam ir jāveic šādas valodas funkcijas: jāraksturo attēlos redzamās situācijas, jāsalīdzina attēli, nosaucot kopīgās un

atšķirīgās pazīmes, jākomentē apgalvojums, pamatojot savu viedokli. Uzdevuma tematiskais loks ir plašs, tas aptver dažādas jomas (izglītību, profesionālo, brīvā laika pavadīšanas iespējas, sportu, dabu u.c.).

Diagramma 5. attēlā liecina, ka augstākais rādītājs **3. uzdevumā** ir kritērijā *uzdevuma izpilde*, kur tiek vērtēts, uz cik jautājumiem skolēns atbild. 88,71% skolēnu atbildējuši uz visiem trim jautājumiem (raksturot, salīdzināt, komentēt). Tomēr šis rādītājs neatspoguļo skolēnu snieguma kvalitāti. Kritērijos, kas raksturo, cik labi skolēns izpildījis uzdevumu, rādītāji ir zemāki. Saturiski atbildes nav tik labas (69,72%). Skolēni visbiežāk spēj nosaukt un aprakstīt attēlos redzamo, taču retāk viņiem izdodas pēc būtības raksturot attēlos redzamās situācijas. Nosaukt un aprakstīt ir valodas funkcijas, ko jāspēj izpildīt valodas prasmes pamata un vidējā līmenī, savukārt raksturošana jau ir valodas prasmes augstākā līmeņa darbība. Daudziem skolēniem problēmas sagādā attēlu salīdzināšana. Skolēni bieži nosauc tikai elementāras pazīmes (piemēram, *abos attēlos cilvēki*, kopīgs – *tur ir vīrieši* u.tml.), bet nespēj formulēt būtisko, kas vieno vai atšķir attēlus (kaut, piemēram, laiku, vietu, darbības). Dotos izteikumus/apgalvojumus skolēni izprot, taču viņiem ir problēmas tos komentēt, formulēt savu viedokli par tiem un pamatot savas domas. Bieži viedoklis tiek formulēts koncentrēti, arī pamatojums ir ļoti īss un neprecīzs, visbiežāk bez argumentācijas. Procentuālais rādītājs kritērijā *teksta organizācija un domas izklāsts* ir pietiekams (66,77%), taču rosina domāt par vairākām problēmām: skolēni īsti neizprot monologa tipa uzdevuma būtību, proti, ka patstāvīgi jāveido izvērsts stāstījums, izmantojot dažādu konstrukciju teikumus, jāpārdomā stāstījuma kompozīcija, jācenšas runāt loģiski un strukturēti. Daudzos gadījumos skolēni gaida skolotāja pamudinājumu vai tieši formulētu jautājumu un tikai tad sniedz īsas atbildes. Tādējādi neveidojas pārdomāts stāstījums.

5. attēls

Vidējie rādītāji runātprasmes 3. uzdevumā
2013./2014. m.g. centralizētajā eksāmenā latviešu valodā
9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās)

Zemākie rādītāji 3. uzdevumā un arī visā runāšanas daļā kopumā ir divos kritērijos – *vārdu krājums* un *kļūdas* (gramatiskā pareizība). Iespējams, ka 3. uzdevumā veicamās valodas funkcijas un uzdevuma tematiskais plašums, arī aforistisko izteikumu komentēšana ir

izrādījusies pietiekami grūta, un skolēns runājot mazāk spēj kontrolēt gramatisko pareizību. Kā liecina runas prasmes līmeņu skalas (sk. 8. tabulu), tikai valodas prasmes augstākajos līmeņos (B2, C1 un C2) runātāji spēj kontrolēt gramatisko pareizību.

Kopumā izvērtējot skolēnu runas sniegumu, jāsecina, ka visi uzdevumi atklāj svarīgāko problēmu – skolēnu valodas kompetence (vārdu krājums un gramatiskā pareizība) ir salīdzinoši zemā līmenī, kas īsti neatbilst 9. klases skolēniem izvirzītajām prasībām. Valodas lietojumā visos trīs uzdevumos kopā vidējais rādītājs ir 61,07%, kas salīdzinājumā ar citiem kritērijiem ir zemākais. Vārdu krājums kopumā ir apmierinošs (galvenokārt atbilstošs pamata un vidēja līmeņa sniegumam), taču daudzos gadījumos tas ir vienveidīgs, nepietiekams, lai brīvi formulētu domu; ir vērojamas situācijas, kad skolēns radoši domā un vēlas izteikties, taču nepietiekamais vārdu krājums to neļauj izdarīt. Vislielākās problēmas ir runas gramatiskajā pareizībā – daudzi skolēni atbild un stāsta izvērsti, interesanti, taču pieļauj daudz kļūdu. Protams, retos gadījumos runātais nav uztverams vai komunikācija nenotiek, taču kopumā valodas kultūras līmenis ir zems. Rodas izjūta, ka skolēni neuzskata par svarīgu runāt pareizi. Formulējumos jūtama paviršība, tiek pieļautas elementāras kļūdas (piemēram, skolēni veido aprautus teikumus, pieļauj kļūdas vārdu saskaņošanā salīdzinoši vienkāršās gramatiskās konstrukcijās, neveido pareizas darbības vārdu laiku formas, bieži kļūdās prievārdu lietojumā).

Izvērtējot daudzu skolēnu runas sniegumu, izkristalizējas kopējā tendence – ja skolēns atbild izvērsti, radoši un spēj izpildīt visas valodas funkcijas, tad visbiežāk viņš runā gramatiski pareizi; savukārt problēmas valodas lietojumā neļauj skolēnam pietiekami labā līmenī izpildīt uzdevumus (parādīt saturiski labu sniegumu).

4. IETEIKUMI SKOLOTĀJIEM

Runāšanas laikā valodas apguvējam ir jāspēj īstenot vairākas darbības: plānot un organizēt sakāmo (kognitīvā prasme); formulēt izteikumu (lingvistiskā prasme); izrunāt izteikumu (fonētiskā prasme). Turklāt nereti (kā to apliecina arī runātprasmes pārbaudes uzdevumi centralizētajā eksāmenā) runātājam jāizprot un jāprot izmantot papildu materiāli (piemēram, sarunas partnera jautājumi vai replikas, rakstīts teksts, attēli). Jāņem vērā arī tas, ka runāšana ir vislielākā mērā (salīdzinot ar citām prasmēm) saistīta ar cilvēka psihostrukturāras īpatnībām, uztveres un domāšanas procesiem, runas īpatnībām (artikulācijas, izloksnes u.tml. problēmām).

Visi šie minētie faktori skolotājiem jāņem vērā gan mācību procesā, gan eksāmena situācijā. Jāapzinās, ka runāšanas snieguma demonstrēšanā ļoti liela nozīme ir sarunas partnerim. Arī eksāmena situācijā runāšanas uzdevumi veidoti tā, lai valodas apguvējs sadarbotos ar sarunas partneri (konkrētajā eksāmenā – skolotāju).

Skolotājam – intervētājam jeb runas daļas vadītājam runāšanas uzdevumu izpildes laikā ir jāveic dažādas darbības – skaidri, precīzi jāformulē jautājumi, vajadzības gadījumā jāatbalsta skolēns, jāiejūtas konkrētajā sociālajā lomā (2. uzdevumā). Ļoti svarīgi, lai skolotājs radītu izjūtu, ka notiek divu līdzvērtīgu sarunas partneru dialogs.

Izvērtējot skolotāju darbības centralizētā eksāmena mutvārdu daļā, jāsecina, ka lielākā daļa pedagogu ir izpratuši savu uzdevumu un labi veic to. Tomēr ir konstatētas arī vairākas problēmas, kas rosina formulēt ieteikumus, lai turpmāk skolēna un skolotāja sadarbība runāšanas uzdevumos būtu labāka.

Skolotājam jābūt pacietīgam – jāļauj skolēniem formulēt atbildes uz jautājumiem, tikai vajadzības gadījumā precizējot jautājumus vai pamudinot veikt prasīto valodas darbību (piemēram, pamatot viedokli). Eksāmenā ir vērojami gadījumi, kad skolotājs pārtrauc skolēnu, „iejaucas” skolēna runā. Dažkārt skolotājs, īsti nesagaidīdams atbildi uz pirmo jautājumu, jau uzdod nākamo jautājumu. Skolotājam kā iejūtīgam sarunas partnerim jācenšas izprast, kuros gadījumos skolēna runā pauzes ir attaisnojamas (piemēram, domāšanas vai runas īpatnība) un kuros – apliecina nespēju formulēt izteikumus.

Skolotājam jāpārdomā savu jautājumu formulējumi – dažos gadījumos skolotāji, cenšoties precizēt vai vienkāršot jautājumus, veido jautājumus ar „vai”, kā arī uzdod saturiski neskaidrus jautājumus.

Skolotājam jāatceras, ka pārāk īsas atbildes neļaus kolēģim (vērtētājam) objektīvi novērtēt skolēna runas sniegumu, tādēļ nepieciešamības gadījumā jācenšas pamudināt skolēns izteikties plašāk. Vajadzības gadījumā būtu pieļaujami 1–2 precizējoši jautājumi (gan 1., gan 3. uzdevumā). Pieļaujams, ka skolotājs pamudina skolēnu atbildēt, veikt prasītās valodas darbības. 2. uzdevumā skolotājs var precizēt, vai skolēnam saistībā ar sludinājumu vairāk jautājumu nav. Skolotājs var netieši rosināt vēl ko jautāt, sniedzot atbildi ar uzvedinošu informāciju, piemēram, „cerams, tu zini mūsu mācību centra atrašānās vietu” (lai skolēns jautā par to) vai „tad gaidīsim tevi, taču paņem, lūdzu, līdzī visus vajadzīgos dokumentus” (lai skolēns pajautā, kurus dokumentus) u.tml.

Uzdevumā *lomu spēle* skolotājs nereti pārāk izvērsti atbild uz skolēna uzdotajiem jautājumiem, sniedzot lieku papildu informāciju, kas savukārt ierobežo skolēna jautājumu saturu. Skolotājam būtu atbildi jāformulē tā, lai vedinātu skolēnu uzdod nākamo loģisko jautājumu (piemēram, nesniegt uzreiz atbildi par to, cik maksā kursi, bet sniegt informāciju, ka

ir dažāda ilguma (stundu apjoma) kursi un attiecīgi arī maksa būs atšķirīga u.tml.). Skolotājam jāizvairās no tiešas atbildes situācijās, kur tas iespējams (piemēram, nevajag uzreiz detalizēti izklāstīt, kas ietilpst cenā vai nosaukt visas nodarbības, ko piedāvā mācību centrs u.tml.).

Skolotājam stingri jādomā par savas valodas pareizību (piemēram, 3. konjugācijas darbības vārdu (ar izskaņām –īt; –īties; –ināt; –ināties) formu lietojums, darbības vārdu pavēles izteiksmes formu lietojums) un valodas kultūru, jo skolotāja runa taču ir vistiešākais paraugs valodas apguvējiem – skolēniem.

Vēlams, ka visā runāšanas daļas laikā būtu jūtama patiesa ieinteresētība no skolotāja kā sarunas partnera un arī klausītāja puses – diemžēl vairākos gadījumos skolotāja runātais un balss intonācija drīzāk liecina par absolūtu neitralitāti un pat neieinteresētību. Protams, nevajag speciāli palīdzēt vai teikt priekšā skolēnam, taču jācenšas izveidot līdzvērtīgu partneru sarunu.

Skolotājam jācenšas vienmēr būt ieinteresētam, neraugoties uz sarunas partnera valodas prasmi, spējām, attieksmi. Tas nav viegls uzdevums, taču atbalsts un palīdzība dažkārt ir labākie motivācijas faktori, lai arī skolēns būtu ieinteresēts demonstrēt arvien labāku sniegumu.

Lai ikvienam no jums veicas darbā un lai skolēnu sekmes sniedz gandarījumu!